TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Begimkulova Sevara Nurmatovna
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi mustaqil tadqiqotchisi
ORCID: 0009-0005-8809-0526
https://doi.org/10.5281/zenodo.23697882

Jahon moliya tizimida raqamli texnologiyalar tijorat banklari faoliyatining mazmuni va xizmat ko‘rsatish shakllarini tubdan o‘zgartirmoqda. Mobil ilovalar, internet-banking, tezkor to‘lov tizimlari, masofaviy identifikatsiya, elektron hamyonlar va moliyaviy texnologiya platformalari bank xizmatlarining ajralmas qismiga aylanib, an’anaviy filial modelidan masofaviy, uzluksiz, tezkor va ma’lumotlarga asoslangan xizmat ko‘rsatish modeliga o‘tishni jadallashtirmoqda. Bunday sharoitda raqamli moliyaviy xizmatlarni takomillashtirish banklarning raqobatbardoshligini oshirish, mijozlar qamrovini kengaytirish va xizmat ko‘rsatish xarajatlarini kamaytirishning muhim omiliga aylanmoqda.

O‘zbekistonda ham mazkur jarayonning institutsional asoslari bosqichma-bosqich rivojlantirilmoqda. Xususan, 2025-yil 27-noyabrdagi PQ-359-son qarorda 2026–2030-yillarga mo‘ljallangan moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish, mijoz roziligi asosida shaxsiy va moliyaviy ma’lumotlarni uchinchi tomonlarga taqdim etish hamda “ochiq banking” tizimini rivojlantirish vazifalari belgilangan. 2026-yil 10-martdagi PF-38-son Farmon bilan esa 2026–2030-yillarga mo‘ljallangan Kiberxavfsizlik strategiyasi belgilangan. Bu raqamli xizmatlarning keyingi rivojlanish bosqichida texnologik innovatsiyalar bilan bir qatorda ma’lumotlar xavfsizligi va operatsion barqarorlik masalalarining ham ustuvor ahamiyat kasb etishini ko‘rsatadi. Tadqiqotda tijorat banklarida raqamli moliyaviy xizmatlarni takomillashtirish raqamli infratuzilmani rivojlantirish, mijozga yo‘naltirilgan xizmatlarni kengaytirish, bank-fintex hamkorligini kuchaytirish, kiberxavfsizlikni ta’minlash hamda raqamli transformatsiyani bosqichma-bosqich amalga oshirish bilan bog‘liq kompleks jarayon sifatida qaraladi.

O‘zbekiston bank tizimida raqamli moliyaviy xizmatlarni rivojlantirishning keyingi bosqichida asosiy masala xizmatlarning oddiy miqdoriy o‘sishidan ularning sifati va iqtisodiy samaradorligini oshirishga o‘tishdan iborat. Dissertatsiyada olib borilgan tahlil raqamli xizmatlar qamrovining tez kengayganini, biroq qamrovning o‘zi yuqori xizmat sifati, iqtisodiy natija va xavfsizlikni avtomatik ravishda ta’minlamasligini ko‘rsatadi. Shu sababli innovatsion texnologiyalarni bank faoliyatiga joriy etishda “yangi texnologiya – yangi mahsulot” tamoyilidan ko‘ra, “muammo – texnologik yechim – o‘lchanadigan natija” tamoyiliga ustuvorlik berilishi maqsadga muvofiq. Bankda texnologiyani tanlashdan avval mavjud muammo, ma’lumotlarning tayyorgarligi, jarayonning iqtisodiy ahamiyati va mijoz uchun yaratiladigan qiymat baholanishi kerak.

Masalan, bank ma’lumotlari turli tizimlarda parchalangan bo‘lsa, birinchi navbatda yagona ma’lumotlar lug‘ati, sifat nazorati va markazlashgan analitik qatlamni shakllantirish talab etiladi. Agar bankda xizmat uzilishlari yuqori bo‘lsa, barqaror infratuzilma va monitoring tizimlariga ustuvorlik berilishi lozim. Masofaviy sotuv darajasi past banklarda esa mahsulotni rasmiylashtirish jarayonini boshidan oxirigacha raqamlashtirish muhim hisoblanadi. Raqamli xizmatlardan foydalanuvchilar ko‘paygani sari bank zimmasiga tushadigan texnologik yuklama ham ortadi. Foydalanuvchilar sonining o‘sishi ma’lumotlar hajmi, mijozlarni identifikatsiya qilish operatsiyalari, shubhali tranzaksiyalar monitoringi va axborot tizimlarining uzluksizligini ta’minlash talablarini kuchaytiradi. Shu sababli

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

bankning raqamli quvvatini faqat serverlar yoki dasturlar soni bilan emas, balki katta operatsion oqimni barqaror qayta ishlash, xatolarni erta aniqlash va uzilish yuz berganda xizmatni tez tiklash imkoniyati bilan baholash zarur.

Raqamli transformatsiyaning keyingi muhim yo‘nalishi sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishdir. Biroq dissertatsiyada sun’iy intellektni joriy etishning o‘zi maqsad emasligi, uning aniq iqtisodiy yoki risk muammosini hal qilishi zarurligi asoslangan. Sun’iy intellekt modeli bank amaliyotiga joriy etilishidan oldin uning maqsadi, ma’lumotlar sifati, tushuntiriluvchanligi, adolatliligi va barqarorligi baholanishi lozim. Bankda qo‘llaniladigan sun’iy intellekt modeli uchun modelning maqsadi, o‘qitishda foydalanilgan ma’lumotlar davri, asosiy belgilar, mas’ul bo‘linma, qabul qilinadigan xato chegaralari, inson tomonidan qayta ko‘rib chiqish shartlari va qayta sinov sanasi belgilanishi taklif etilgan. Bu yondashuv sun’iy intellektga asoslangan murakkab qarorlarni boshqaruv nuqtayi nazaridan shaffoflashtirish imkonini beradi.

Mijozlarga yo‘naltirilgan raqamli xizmatlarni rivojlantirish ham raqamli transformatsiyaning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Raqamli bank xizmatini takomillashtirish mavjud bank mahsulotini mobil ilovaga joylashtirish bilangina cheklanmasligi kerak. Mijoz xizmatni qidirishdan boshlab undan foydalanish va zarur hollarda xizmatni yopishgacha bo‘lgan butun jarayonni imkon qadar qulay va uzluksiz bajarishi lozim

2026-yilda ma’lumotlar sifati, muhim xizmatlar xaritasi, bazaviy kiberhimoya va boshqaruv javobgarligini mustahkamlash taklif etiladi. 2027-yilda yagona mijoz tarixini shakllantirish, tizimlararo ma’lumot almashuvini yo‘lga qo‘yish va mijoz roziligi reyestrini yaratish nazarda tutiladi. 2028-yilda sun’iy intellekt va avtomatlashtirish imkoniyatlaridan foydalanib, risklarni tahlil qilish, xizmatlarni shaxsiylashtirish va firibgarlikni avtomatik aniqlash tizimlarini rivojlantirish ko‘zda tutilgan. 2029-yilda mijoz roziligiga asoslangan tashqi ma’lumot almashuvi va bank-fintex hamkorligi kengaytiriladi. 2030-yilda esa iqtisodiy samaradorlik, xavfsizlik va mijoz qiymatini yagona boshqaruv tizimida optimallashtirish orqali barqaror raqamli bank modelini shakllantirish maqsad qilib olinadi. Shunday qilib, dissertatsiyada taklif etilgan yondashuv raqamli moliyaviy xizmatlarni takomillashtirishni aniq o‘lchanadigan ko‘rsatkichlar bilan bog‘laydi: texnologik loyihalarda 25–20–20–20–15 foizlik ustuvorlik mezonlari, mijozga yo‘naltirilgan samaradorlikda 20–20–15–15–15–15 foizlik MYS modeli, texnologiyalarni joriy etishda 0–24 oylik bosqichli mexanizm, xavfsizlikni boshqarishda 3 bosqichli himoya va 1–5 darajali risk baholash tizimi, strategik rivojlanishda esa 2026–2030-yillarga mo‘ljallangan 5 bosqichli transformatsiya modeli taklif etiladi. Mazkur mexanizmlarning o‘zaro uyg‘un qo‘llanilishi tijorat banklarida raqamli xizmatlarni texnologik jihatdan kengaytirish bilan birga ularning iqtisodiy samaradorligi, mijozlar uchun qulayligi, xavfsizligi va operatsion barqarorligini oshirishga xizmat qiladi. III bob aynan innovatsion texnologiyalar, mijozga yo‘naltirilgan xizmatlar va xavfsiz raqamli transformatsiyani o‘zaro bog‘liq uch yo‘nalish sifatida qamrab oladi.

2027-Tijorat banklarida raqamli transformatsiya faqat texnologik loyihalar yig‘indisi emas. U bank strategiyasi, biznes-jarayonlari, ma’lumotlar, xodimlar, tashqi hamkorlar va xavfsizlikni yagona boshqaruv tizimiga birlashtiradigan institutsional o‘zgarish sifatida qaralishi lozim. Banklarda murakkab mahsulotlarni to‘liq masofadan rasmiylashtirishdagi uzilishlar, turli kanallardagi mijoz tarixining birlashtirilmaganligi, xizmat shartlarining murakkabligi, nizoli operatsiyalar bo‘yicha yordamning sustligi va mijozlarning o‘z xavfsizligini boshqarish imkoniyatlarining cheklanganligi faqat yangi dastur o‘rnatish bilan bartaraf etilmaydi. Buning uchun bank bo‘linmalari o‘rtasidagi vakolat va javobgarlikni aniq belgilovchi boshqaruv tizimi zarur.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

2028-Raqamli transformatsiya jarayonida uchinchi tomon texnologik xizmatlariga qaramlik alohida risk sifatida boshqarilishi zarur. Bank mijoz oldida xizmat uchun asosiy javobgar subyekt bo‘lib qoladi. Shu sababli tashqi hamkor yoki texnologik provayderdagi ma’lumotlar sizishi, tizim uzilishi yoki xavfsizlik hodisasi bankning o‘z obro‘si va faoliyatiga bevosita ta’sir qiladi. Muhim texnologik hamkorlar bo‘yicha audit huquqi, xizmat darajasi, hodisa haqida xabar berish, ma’lumotlarni qaytarish va o‘chirish, zaxiralash hamda xizmatdan chiqish rejalarini oldindan belgilash maqsadga muvofiq.

O‘tkazilgan tadqiqotlar O‘zbekiston tijorat banklarida raqamli moliyaviy xizmatlarni takomillashtirishda asosiy e’tibor yangi xizmatlar sonini ko‘paytirishga emas, balki ularning iqtisodiy samaradorligi, mijozlar uchun qulayligi, ma’lumotlar sifati, tizimlararo integratsiya va kiberxavfsizlikni oshirishga qaratilishi lozimligini ko‘rsatdi. Bunda innovatsion texnologiyalarni aniq iqtisodiy va operatsion muammolar asosida joriy etish, mijozlar faolligi, masofaviy sotuvlar, xizmatni yakunlash tezligi va uzluksizligi kabi ko‘rsatkichlar orqali raqamli xizmatlar samaradorligini baholash maqsadga muvofiq. Shuningdek, kiberxavfsizlik raqamli transformatsiyaning ajralmas tarkibiy qismi sifatida shakllantirilishi zarur.

Tijorat banklarida raqamli transformatsiyani 2026–2030-yillarda bosqichma-bosqich amalga oshirish, dastlab ma’lumotlar sifati va kiberhimoyani mustahkamlash, keyinchalik tizimlarni integratsiyalash, aqlli avtomatlashtirish va bank-fintex hamkorligini kengaytirish taklif etiladi. Raqamli transformatsiya natijalarini “foyda – mijoz – risk – barqarorlik” mezonlari asosida kompleks baholash banklarda texnologik rivojlanish, mijozga yo‘naltirilganlik, iqtisodiy samaradorlik va xavfsizlik o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Begimqulova S.N. Tijorat banklarida raqamli moliyaviy xizmatlarning nazariy-uslubiy asoslari // Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – B. 466–469.
2. Begimqulova S.N. Raqamli bank xizmatlarining iqtisodiy va institutsional xususiyatlari // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – 2026. – 8-son, I-qism. – B. 163–. DOI: 10.5281/zenodo.21833469.
3. Begimqulova S.N. O‘zbekistonda tijorat banklarida raqamli xizmatlarning joriy etilishi va rivojlanish tendensiyalari // Moliya va Bank ishi. – 2026. – №3. – B. 86–90.
4. Begimqulova S.N. Raqamli moliyaviy xizmatlar samaradorligini baholash va mavjud muammolar // Academic Research in Modern Science: International Scientific-Online Conference. – B. 233–. DOI: 10.5281/zenodo.22337092.
5. Mirpulatova L.M. Raqamli transformatsiya va bank samaradorligini oshiruvchi raqamli texnologiyalar tahlili // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2024. – 2-jild, 9-son. – B. 130–138.
6. Mamadiyarov Z.T. Raqamli pullar va raqamli bank xizmatlari bilan bog‘liq risklar hamda ularni boshqarish // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2024. – 2-jild, 2-son. – B. 143–154.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.